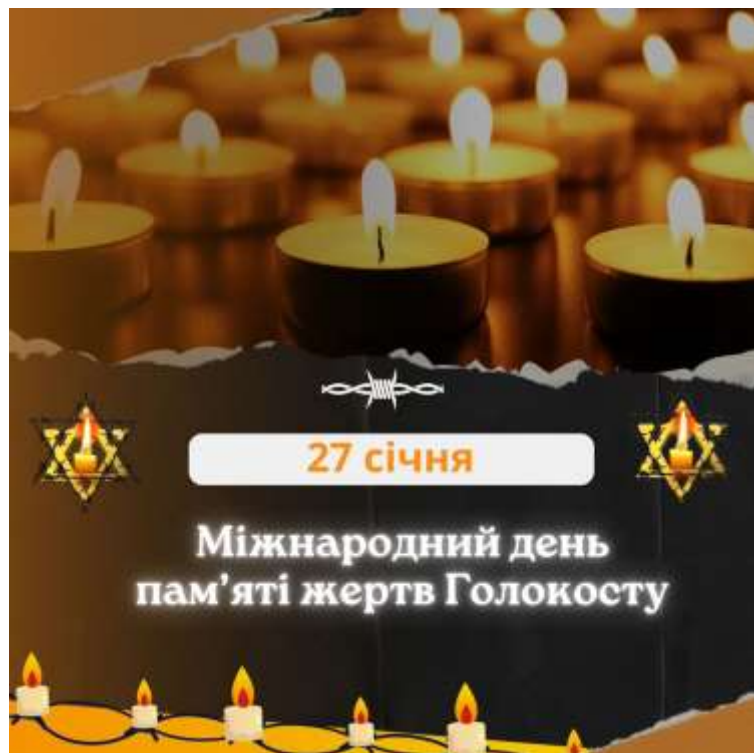

**МУЗЕЙ ГЕНОЦИДУ «ТЕРИТОРІЯ ПАМ'ЯТІ»
УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
ФОНД ПІДТРИМКИ ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»;
ЛОС-АНДЖЕЛЕСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (LOS ANGELES UNIVERSITY)
(USA);
АРІЄЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ARIEL UNIVERSITY CENTER OF
SAMARIA) (ISRAEL);
ЗАХІДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТІМІШОАРИ (WESTERN UNIVERSITY
OF TIMISOARA) (ROMANIA)**

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
«ПРОБЛЕМА ГЕНОЦИДУ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА»**

(Одеса, 23-24 січня 2025 року)

Одеса -2025

УДК:

Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 23-24 січня 2025 р.) 88 с.

Рецензенти:

Готинян Віталія Віталіївна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова

Наумкіна Світлана Михайлівна - доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук і права ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства» вміщує матеріали, які досліджують концепцію геноциду в творах Рафаля Лемкіна: філософське та правове підґрунтя; культурний геноцид: від доктрини до відповідальності; геноциди ХХ століття та їх вплив на генезу моральних складових людства; геноцидальні практики Російської імперії і їх доктринальне підґрунтя; вплив рішень міжнародних кримінальних трибуналів на колективну пам'ять щодо геноцидів; меморіалізація пам'яті жертв геноцидів; геноцидальний вимір агресії Росії проти України. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 12 від 27 березня 2025 р.)

«Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства»

23-24 січня 2025 року

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

Голова:

А. В. Красножон – ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор історичних наук, професор.

Заступники голови:

Копусь Ольга Антонівна – перший проректор з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор педагогічних наук, професор.

Музиченко Ганна В'ячеславівна – проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», доктор політичних наук, професор.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Козленко Павло Юхимович – голова правління Громадської організації «Одеський центр дослідження Голокосту»

Висоцька Ольга Євгенівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпровської обласної ради

КОНЦЕПТ ГЕНОЦИДНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА ВИМІРИ

Геноцидна комунікація виконує роль інструменту соціального конструювання образу ворога, виправдання насильства та підготовки масової свідомості до підтримки або байдужості стосовно злочинів проти певних груп людей. Під геноцидною комунікацією ми будемо розуміти специфічну форму масової комунікації, яка спрямована на поширення ідеології ненависті, дегуманізацію окремих груп (всередині або зовні) суспільства та його мобілізацію для їхнього винищення.

Цей концепт охоплює як безпосередню пропаганду ненависті, так і непрямі дії, що сприяють маргіналізації та дегуманізації жертв. Подібні непрямі дії характерні для сучасної пропаганди, яка носить часто прихований характер. І лише через комунікаційні засоби її можливо розкрити. У зв'язку з цим можна виділити такі ключові виміри геноцидної комунікації:

По перше, це ідеологічний вимір. Геноцидна комунікація ґрунтується на певній ідеології, яка розділяє членів суспільства (чи суспільство загалом) на «своїх» (привілейовану групу, що асоціюється з моральною чи культурною перевагою) і «чужих» (групу, яку розглядають як загрозу, ворога або перешкоду), приписуючи останнім негативні характеристики, що виправдовують їх дискримінацію або знищення. Група «чужих» зображується як джерело небезпеки для культури, економіки чи здоров'я «своїх». Інструментом цього є **міфологізація та фальсифікація історії ідеологічними інструментами**. При цьому привілейована група подається як культурно, морально чи расово вища. Це підкріплює ідею про право на домінування привілейованої групи.

Тому, по друге, важливим є дискурсивний вимір геноцидної комунікації. Мова ненависті використовується через метафори дегуманізації, заклики до насильства, створення штучного почуття загрози від «чужих», заклики до насильства, подані як онтологічно та екзистенційно необхідний «захист», «відплата» або «очищення». Наприклад, відомо, що євреї описувалися у нацистській ідеології як «паразити», що загрожують арійській расі. Українців у російській пропаганді сьогодні також намагаються дегуманізувати, називаючи «нацистами» та заперечуючи існування української ідентичності.

По-третє, медіа-вимір геноцидної комунікації. Завдяки участі традиційних і цифрових медіа у розповсюдженні геноцидної риторики створюються умови для прискорення її просування. Вперше цей інструмент був використаний нацистською пропагандою для поширення антисемітизму за допомогою газет, радіо та кіно. Сьогодні ми бачимо намагання це робити також через різноманітні соціальні мережі. Тому треба вивчати особливості сучасних медіа, щоб виробити інструменти ефективної протидії пропаганді. Проста заборона певних соціальних мереж неефективна, бо медіапростір сьогодні є

прозорим. До цього сьогодні додається проблема застосування штучного інтелекту для створення фейків та діпфейків, викривлення реальності у медіа.

По четверте, психологічний вимір, який передбачає вплив на масову свідомість, створення атмосфери страху, ненависті або байдужості до страждань жертв. Геноцидна комунікація працює через емоційну маніпуляцію, використовуючи архетипи ворога та «порятунку». Відбувається зміна моральних орієнтирів: геноцидний дискурс трансформує уявлення про добро і зло, подаючи насильство як «необхідне», «законне» або «героїчне». Психологічним ефектом цього процесу стає зниження почуття провини та відповідальності за злочини. Також значущим є ефект «розчинення відповідальності» – через розподіл провини: у геноцидному дискурсі насильство подається як спільна справа, що зменшує індивідуальну відповідальність. Завдяки цьому ми маємо такий психологічний ефект як зниження морального дискомфорту та виправдання дій через «колективну участь». Інші психологічні механізми, які використовуються в геноцидному дискурсі, - групова поляризація, тобто підсилення крайніх поглядів у рамках групи через пропаганду; маніпуляція колективними емоціями для провокування масових насильницьких дій.

По-п'яте, політичний вимір, де геноцидна комунікація служить засобом легітимізації, мобілізації та консолідації політичної влади. У контексті політичного виміру, геноцидна комунікація використовується для досягнення стратегічних цілей, таких як утримання влади, усунення опозиції, контроль над ресурсами чи територією. Звідси - підпорядкування лідеру, що виправдовує насильство через соціальну ієрархію, використання державних інститутів (ЗМІ, судів, шкіл) для поширення ідеології ненависті, виправдання репресій як «захисту» від «внутрішнього ворогу». Для цього, зокрема, застосовується емоційна мобілізація громадян через страх і ненависть. Можливе також використання пропаганди для створення образу «ворога» як головної причини соціальних чи економічних проблем. Всі пам'ятають радянську риторику про «ворогів народу», які нібито саботували успіхи соціалізму. Для геноцидної комунікації у такому випадку важливе заперечення і приховування злочинів для збереження політичного іміджу й уникнення відповідальності. Для цього здійснюється маніпуляція інформацією, поширення фейкових наративів, звинувачення жертв у провокуванні насильства. Так, російська пропаганда заперечує воєнні злочини в Україні, перекладаючи провину на українську сторону.

Росією під час повномасштабної війни в Україні активно здійснюється геноцидна комунікація, що спрямована на дегуманізацію українців, виправдання воєнних злочинів, знищення національної ідентичності та мобілізацію населення Росії на підтримку агресії. Російські посадовці, медіа та лідери думок систематично поширюють ідею, що Україна – це «штучна держава», а українці – «історична помилка» або частина «єдиного російського народу». При цьому заяви про необхідність «денацифікації» та «демілітаризації» України є завуальованими закликами до знищення національної ідентичності українців та ліквідації будь-якого спротиву. Україна

зображується як «агресор», який «загрожує Росії», що виправдовує російське вторгнення та злочини на окупованих територіях. Геноцидна риторика є частиною офіційної ідеології та підтримується як на державному рівні, так і через культурні та освітні ініціативи (наприклад, зміни шкільних програм). Геноцидна комунікація використовується для деморалізації українського населення, виправдання терору проти цивільних і створення умов для подальшої ескалації насильства.

Російська геноцидна комунікація є серйозним викликом для міжнародної спільноти, оскільки вона створює передумови для продовження агресії та порушує базові принципи прав людини. Її документування є важливим для подальшого судового переслідування воєнних злочинів росіян.

Отже, геноцидна комунікація – це ключовий компонент механізмів масового насильства, і її вивчення є важливим для розробки стратегій запобігання геноцидам та захисту прав людини. Вона є системним викликом, що загрожує базовим правам людини, миру та безпеці. У відповідь ми пропонуємо застосовувати етику відповідальності, що пропонує багаторівневий підхід до протидії геноцидній комунікації, акцентуючи увагу на попередженні наслідків, захисті людської гідності та об'єднанні зусиль громадянського суспільства, держави та міжнародної спільноти. Цей підхід не лише запобігає поширенню ненависті, а й створює передумови для побудови стійкого та етичного суспільства.

Єршова-Бабенко Ірина Вікторівна – доктор філософських наук, професор кафедри менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності Український державний університет імені Михайла Драгоманова, академік Академії інформатизації ООН.

КУЛЬТУРНИЙ ГЕНОЦИД ТА ЙОГО НАСЛІДКИ ДЛЯ ОСОБИСТОСТІ – КУЛЬТУРНО-ОСОБИСТІСНИЙ ГЕНОЦИД

Слова Кеплера не випадково винесені в епілог даної публікації. Наука сотні років ставила завдання досліджувати зовнішній світ, а не людину. Кеплер вперше сформулював закони руху сонячної системи, шукав раціональний порядок і знайшов його в цьому масштабі, тобто в масштабі дослідження зовнішнього світу. Але це не масштаб людини.

Через 400 років після Кеплера дослідник ХХ ст. Симон Ельєвич Шноль – біохімік протягом 60 років шукав «порядок», поступово збільшуючи масштаб від лабораторії до Всесвіту, і знайшов його, тобто причину різних експериментальних результатів у лабораторії. Але це також не масштаб людини.

Виходячи з вищевикладеного стає зрозумілим, що не випадково мій вчитель – фізико-хімік, лауреат нобелівської премії 1977 року за відкриття в галузі хімії Ілля Романович Пригожин, наголошував у 70-х рр. ХХ ст, що наука понад 300 років вивчає Природу, але без людини і тому потрібна нова картина світу, яка включає людину як діалог людини з Природою.